
Konferencijos

Postmodernizmo fenomeno interpretacijos

2005 m. balandžio 29–30 d. Kultūros, filosofijos ir meno institute (KFMI) įvyko šeštoji Komparatyvistinių kultūros studijų skyriaus organizuota respublikinė mokslinė konferencija *Postmodernizmo fenomeno interpretacijos*, kuri neabejotinai buvo vienas reikšmingiausių šių metų mūsų filosofinio gyvenimo forumų. Konferencijoje dalyvavo daugelis iškiliausių mūsų humanistikos atstovų. Jos programa buvo padalyta į keturias pagrindines sesijas, kurios atspindėjo svarbiausius šio sudėtingo reiškinio analizuojamų problematikų laukus. Pirmoji sesija buvo paskirta aptarti postmodernizmo sąjūdžiui Prancūzijoje. Ją pradėjo dr. T. Kačerauskas pranešimu *Sugrįžimas prie daiktų postmodernioje kultūroje*. Pranešėjas postmodernistiškai interpretavo Husserlio fenomenologinį metodą, kuris kviečia sugrįžti „prie pačių daiktų“. Buvo analizuojami klausimai: kas čia yra daiktai? kaip jie susiję su postmodernizmu mene eksploatuojamais „natūraliais daiktais“. Kitas pranešėjas dr. N. Kardelis savo pranešimą *Postmodernizmas ir konceptualus mąstymas: kelios teorinės pastabos* skyrė aptarti patį postmodernizmo fenomeną. Jis analizavo ir nurodė tam tikrus bruožus, kiek postmodernus mąstymas yra ir kiek nėra konceptualus.

Išsamūs pranešimai, skirti interpretuoti prancūziškam postmodernistiniam mąstymui, buvo perskaityti konferencijos pirmininko prof. habil. dr. A. Andrijausko ir dr. S. Mostauskio. Prof. habil. dr. A. Andrijauskas atskleidė neklasikinio mąstymo strategijas prancūzų postmodernistinėje filosofijoje, aptarė įvairius dabartinės postmodernistinės filosofijos transformacijos aspektus. Sugretinęs klasikines, neklasikines ir postmodernistines tyrinėjimo strategijas, pranešime atskleidė prancūzų postmoderno mąstytojų būdingus neklasikinius mąstymo modelius, jų metodologinių priėgų ir tyrinėjimo strategijų įvairovę. Dr. S. Mostauskis pranešime *Dvi išskleistos tezės apie prancūzų postmodernizmą: pro ir contra* analizavo modernizmo ir postmodernizmo pagrindinių konceptualių nuostatų priešpriešą. Ji pirmiausia buvo traktuojama kaip netapusių bendrakultūrinių raidos etapų gretinimas. Didžiausias dėmesys buvo kreipiamas į meninio mąstymo ir meninių strategijų palyginimo problemas.

Savitas pranešimas *Jeano Francois Lyotard'o postmodernus teisingumas: universalistinės prielaidos* buvo pristatytas N. Vasiliauskaitės. Pranešėja išanalizavo Lyotard'o „nesusipratimo“, arba „diferendo“, koncepciją. Buvo keliami klausimai: ar Lyotard'o teisingumo samprata dera su jo postmodernizmu? ar galima ją laikyti nuosekliai postmodernistine? ar kartais jos galimybės sąlygos nėra kaip tik tos prielaidos, kurias jis, kaip postmodernistas, privalo atmesti ir iš tiesų atmeta? ar iš viso įmanoma nuosekliai postmodernistinė pozicija? Prieita prie išvados, kad Lyotard'o teisingumo sąvoka produkuoja kontrainplikacijas, remiasi atmetomomis universalistinėmis prielaidomis ir yra struktūriškai neįmanoma ne tik paties Lyotard'o nurodyta prasme.

Prof. dr. J. Baranova, doc. dr. R. Vabalaitė, V. Asakavičiūtė pranešimuose nagrinėjo prancūzų postmodernisto G. Deleuze'o filosofijos savitumą lyginamosios analizės perspektyvoje. Prof. J. Baranova analizavo sąsajas tarp Deleuze'o ir Prousto: kam apskritai reikalingas Proustas Deleuze'ui? Tuo tikslu buvo nagrinėjamas ankstyvasis Deleuze'o tekstas *Marcelis Proustas ir ženklai*. Doc. dr. R. Vabalaitė, savo pranešimą pavadinusi *Perceptai ir afektai Gilles Deleuze'o filosofijoje*, bandė apibūdinti delioziškos meno sampratos ypatybes. Ji teigė, kad meno paskirties aiškinimo aspektu Deleuze'as tęsia Nietzsche's ir Heideggerio tradiciją. Pranešime bandė išskleisti vieno iš chaosą perkertančių planų – kompozicijos plano sandarą. Nurodė, kad iš perceptų ir afektų susidarantys pojūčiai ir estetinės figūros jame vibruoja liedamiesi ir atsiskirdami nuo savo ruožtu susipinančių medžiagos ir estetinės kompozicijos planų. Percepto ir afekto specifiką ryškino remdamasi suvokimo ir percepto, jausmo, išgyvenimo ir afekto skirtumų interpretacija. V. Asakavičiūtė, užbaigdama pirmąją sesiją, analizavo F. Nietzsche's idėjų reinterpretaciją G. Deleuze'o filosofijoje. Pranešime buvo aptariamas naujas neklasikinis Nietzsche's filosofijos tipas, išsamiai nusakytos šiam tipui priklausančios mąstymo charakteristikos. Pastebėta, jog Deleuze'as Nietzsche's filosofavimo manierą bando interpretuoti ir transformuoti naujai postmodernistinėje šviesoje. Pranešėja nuosekliai lygino abiejų filosofų mąstymo schemas, ypatumus bei požiūrį į pačią filosofijos reikšmės problemą.

Antroji sesija konferencijoje buvo skirta aptarti antropologiniams, religiniams ir socialiniams postmodernizmo aspektams. Doc. dr. V. Radžvilo, dr. V. Rubavičiaus, prof. dr. G. Mažeikio pranešimų tematika atspindėjo labiau socialinius ir antropologinius postmodernizmo aspektus. Doc. dr. V. Radžvilas analizavo postmoderniojo mąstymo apraiškas F. Shillerio estetiškos valstybės vizijoje. Gvildenami klausimai: koks uždavinys yra skiriamas Schillerio ateities valstybei, koks jos santykis su modernybe? ar ši estetiška valstybė tik amžina siekiamybė ir utopija, ar vis dėlto ji gali būti paversta tikrove? Pranešime išskyla Schillerio požiūris į meną, atskleista meno reikšmė žmonijos ugdymui, kultūros ir politikos vystymuisi. Dr. V. Rubavičius savo pranešimą įvardijęs *Postmodernusis suprekinimas: K. Marxo ir M. Heideggerio „rėmai“* analizuoja kapitalizmo ir postmodernizmo sąsajas. Kapitalizmo stadijos supratimas verčia atsigręžti į K. Marxo išvalgas. Buvo analizuojama, kodėl prie K. Marxo „prišliejamas“ ir kaip su juo susiejamas M. Heideggeris? Pastebėta, jog šių dviejų mąstytojų gretinimas leidžia kapitalistinę postmodernybės stadiją nusakyti taip – joje suprekinimas apima žmogaus „vidinio“ gyvenimo sritį, aptikus žmogaus kūne ir dvasinėje veikloje neišsenkamų išteklių atsargas, laiduojančias naują kapitalo kaupimo viją. Kaip tik šių išteklių nusavinimas ir yra galutinė postmodernioji žmogaus suprekinimo apraiška. Prof. dr. G. Mažeikis pranešime *Fantazijos visuomenė: kūrybinio griovimo ir kūrybinių industrijų sąveikos* aptaria šiuolaikinės reklamos veikimo principus. Reklama interpretuojama kaip šiuolaikinės kūrybos akumuliacija. Pranešime analizuojamas reklamos poveikis žiūrovui, visuomenei, ekonomikai. Aptariama, kaip veikiant reklamai kinta kūrybiškumo veiklos idėja bei vertybės ir verčių sferos santykis.

Toliau konferencijoje buvo plėtojami religiniai postmodernizmo aspektai. Prof. habil. dr. R. Šerpytytė konferencijoje analizavo, kaip šių laikų (postmodernizme) mąstyme suvokiama nihilizmo problema, ar projektuodami nihilizmo „problema“ į post-modernybės mąstymą galime manyti, jog kalbame apie „tą pačią“ nihilizmo problemą, kuri buvo iškilusi jau modernybės mąstyme. Keldama šiuos probleminius klausimus ir ieškodama atsakymų, savo pranešime prof. habil. dr. R. Šerpytytė interpretavo G. Vattimo nihilizmo sampratą. T. Kiauka, pratęsdamas prof. habil. dr. R. Šerpytytės pastebėjimus, savo pranešime *G. Vattimo krikščionybės interpretacija ir postmodernizmas* kėlė tikslą trumpai pristatyti Vattimo tezę, kad postmodernusis nihilizmas yra Krikščionybės tiesa. Akcentuota Vattimo idėja, jog Krikščionybė atnešė metafiziškai suprastos tiesos idėjos pa-neigimą, teigdama, kad Dievas kaip tiesą apreiškė ne kokį nors pozityvų turinį, bet tiesą paskelbė glūdinti santykyje – būtent meilės santykyje. Anot pranešėjo, savo tezę Vattimo bando pailiustruoti tokiais fenomenais, kaip gyvenimo sekuliarizavimasis, tiesos reliativizavimasis ir tikrovės humanizavimas bei estetizavimas. Pranešėjo manymu, visi šie bruožai nesunkiai gali būti aptikti postmodernistiniame pasaulyje. Dr. D. Kolytaitė savo pra-

nešime gvildeno religinių simbolių transmutacijas Pedro Almodóvaro filme *Viskas apie mano mamą*. Pranešėja, nuosekliai pristatydama filmo siužetą ir pagrindinius atlikėjus, akcentavo, kad pagrindinį filmo herojų tėvą režisierius labai postmodernistiškai adaptavo. Paskutinė šios sesijos pranešėja Dr. Ž. Gaizutytė nagrinėjo P. Bourdieu meno sociologijos mokyklos sąveiką su postmoderniuoju mąstymu. Buvo akcentuojamas Bourdieu sociologijos tarpdalykiškumas, aptariamas savitas šio mąstytojo tyrinėjimo laukas, metodai ir problematika. Visa tai nulėmė radikalų meno sociologijos, kaip disciplinos, atsinaujinimą bei iš esmės padėjo panaikinti tradicinėje meno sociologijoje išsivyravusias priešpriešas tarp individo / visuomenės, produkcijos / recepcijos, objekto / subjekto, vidinės / išorinės kritikos.

Trečioji konferencijos sesija atskleidė estetikos ir meno transformacijas postmodernioje kultūroje. Pranešėjas prof. habil. dr. J. Mureika, pradėdamas šią sesiją, savo pranešime išsakė, kokias perspektyvas atveria W. Welscho estetika. S. Jastrumskytė pažvelgė į postmodernaus mąstymo savitumą per G. Deleuze'o ir F. Guattari'o įvestą pamatinę postmodernistinės estetikos kategoriją *rizoma (rhizome)*. Jos pranešime į pirmą eilę iškilo atsekimo, sekimo, mąstymo variatyvumo, struktūriškumo, o ne analizės tiesmukas loginio griežtumo intelektualinis judesys, kuris yra svetimas *rizomos* nehierarchiškumui, nelineiškumui, atvirumui. Buvo detaliam aptarti pagrindiniai šios sąvokos aspektai, nužymėtos interpretavimo galimybės ir modeliai.

D. Klibavičiaus pristatyta pranešime *Poeto byla: rašančiojo moralumas prieš rašymo malonumą* aptarė poeto ir filosofo statusų santykį (W. Szymborska), jų perteikiamų diskursų „neklaidingumą“ (H.-G. Gadamer). Buvo analizuojama pagrindinio poetui keliamo uždavinio esmė: tarnystė *šlovės etikai*, atsidavimas *estetiniam išraiškos žaismui* arba *rašymo malonumui*. Pastebėta, jog postmodernistinio meno strategijos apeliuoja į antrąją kūrinio suvokimo alternatyvą, nes teksto rašymas traktuojamas kaip *terapija* ir *tapšmas* (G. Deleuze), gramatologinis *žaidimas kalboje* (J. Derrida) arba nuo *moralinių kategorijų* atribota teksto *patirtis* ir *demistifikavimas* (R. Barthes'as). O. Žukauskienė pranešime nagrinėjo Jurgio Baltrušaičio komparatyvistinės menotyros idėjų recepciją postmodernistinėje filosofijoje. K. Šapoka aptarė šiuolaikinio meno praktikas, jų kaitą visuose socialinės tikrovės lygmenyse, atskleidė ypatumus, sąsajas su elgesiu ir procesu. Pristatytos procesualios meninės strategijos, jų forma ir turinys. Pastebėta, jog šiuolaikinis menas ne užsisiklėndžia autistinėje modernizmo formoje (taip pat ir etine prasme), tačiau instituciniame lygmenyje kuria konformistines, išvalytas nuo aiškaus estetinio ir etinio turinio conceptualias zonas. G. Kušlio pranešime *Post Ars ir postmodernistinis diskursas šiuolaikiniame Lietuvos mene* buvo analizuojamas klausimas: kiek postmodernizmo filosofinių, estетinių ar meninių idėjų sklaida pasaulyje gali būti siejama su XX a. 9 deš. pab. Lietuvos kultūriniais procesais? Daugiausia dėmesio skirta kai kurių tyrinėtojų postmodernistine įvar-

dijamai *Post-Ars* grupei: jos narių deklaruotoms idėjoms bei kūrybai. Pranešime bandyta atidžiau pažvelgti ir į įvairovės bei tolerancijos problemą, kalbėta apie tai, kaip tam tikros kultūrinės ar meninės idėjos iš kitų pasaulio šalių pasiekia mus (pvz., aiškintasi, kiek XX a. 9–10 deš. sandūroje Robertui Antiniui, Aleksui Andriuškevičiui ir Česlovui Lukenskiui turėjo įtakos Richardo Jukkerio bei kt. Vakarų postmodernistų kūriniai).

Paskutinė konferencijos sesija buvo skirta marginalizmo ir kitų postmodernios kasdienybės fenomenų interpretacijai. Pirmoji pranešėja doc. dr. L. Astra pranešime atskleidė šiuolaikės galios patologijos atvejus. Buvo aptariama pačios galios sąvoka (Schavis, Foucault) bei valdžios galios funkcijos ir vaidmuo globalioje sistemoje. Analizuojamas valdžios, žmonių poreikių ir galios santykis. Pati galia interpretuojama kaip nuolat kintantis santykis, jos pobūdis kinta kartu su epocha. Būtent galia stumia globalinę sistemą į prigimtinių būklę. Doc. dr. L. Jekentaitė, pranešdama doc. dr. L. Astros įžvalgas, pranešime *Patologija postmoderniame mene* aptarė postmoderniojo meno ypatybes, iškilusias naujas estetines raiškos galimybes ir formas, išanalizavo patologijos, ligos, terapijos sąvokas. Pabrėžė postmodernistinės filosofijos ir meno santykį, sąsajas bei įtaką šiuolaikinei madai. Pristatė anti-madoje vyraujančias šokiruojančias „grožio“ kulto apraiškas (pornografija, homoseksualizmas, narkomanija, anoreksija ir kt.). Pabrėžė postmoderniojo meno linkimą į subjektyvumą, kuris susijęs su psychologizmu. J. Lavrinec pranešime *Marginalas: herojus iš filosofinio mąstymo pakraščiu* atskleidė marginalo sampratą postmodernizme. Aptarė marginalines patirtis, kurios iškyla kaip ribinės patirtys (skausmas, liga, beprotybė, mirtis), bei pastarųjų transformaciją postmodernių filosofų mąstyme.

Paskutiniai konferencijos pranešėjai dėmesį telkė į erdvės ir laiko sampratą modernizmo ir postmodernizmo kontroversijoje. J. Čiurlionis detaliai aptarė skirtingų kultūrinių epochų (antika, viduramžiai, naujieji amžiai) požiūriu laiką ir erdvę. Analizuodamas postmodernistinių teoretikų (Lyotard'o Foucault, Baudrillard'o) traktavimus, pranešėjas pastebėjo, kad neegzistuoja vien-tisa postmodernistinė laiko ir erdvės koncepcija. Prieta prie išvados, kad bendras postmodernios erdvės ir laiko sampratos vaizdas yra gaunamas išvedant iš bendrų postmodernizmo strategijų: simuliakriškumo, paradoksalumo (oksimoroniškumo), transparentiškumo, diskretiškumo, panoptiško ir pan. Pranešdama J. Čiurlionio pastebėjimus, J. Saldukaitytė savo pranešime į erdvę ir laiką pažvelgia kaip į šiuolaikiniame pasaulyje kintančias dimensijas, nužymėjo, kaip besikeičiančios erdvės ir laiko patirtys veikia šiuolaikinę visuomenę, dažnai įvardijamą kaip postmodernistinę, vartotojų visuomenę. Dėmesys telkiamas, viena vertus, į postmodernistinės erdvės konstravimą žmogaus gyvenamoje aplinkoje, o kita vertus, į pačią erdvės sampratą kaitą, nulemtą technologinės pažangos, – būtent į virtualiąją erdvę.

Konferencija, trukusi kelias dienas, sulaukė daugelio pranešėjų ir dalyvių susidomėjimo. Aktyvios klausytojų diskusijos ir pristatyti pranešimai išsamiai, giliai ir gana plačiai atskleidė esminius postmodernizmo fenomeno bruožus. Gyvos diskusijos, pasikeitimas idėjomis ir neformalus dalyvių bendravimas buvo vienas vertingiausių šios konferencijos bruožų. Lauksime kitos šio ciklo konferencijos.

Vaida Asakavičiūtė
Vilniaus pedagoginis universitetas,
Filosofijos katedra,
el. paštas vaida_as@one.lt